

Vies en Vlaams:
de literaire contestatie uit de jaren zestig.
Een analyse van het gestencilde tijdschrift *daele*
(1966-1968)

Liesbeth PLATEAU

Abstract

This contribution presents an introductory analysis of one of the key players of the so-called “stenciled revolution” in Flanders in the nineteen sixties. Before concepts like *provo* distressed the entire societal and cultural life in the Netherlands, certain phenomena in Flanders anticipated to this. From 1963, small stenciled magazines shot up like mushrooms in the Flemish literary field. Due to their aggressive stand against the literary establishment, the critics quickly caught sight of them and engaged in an energetic polemic. Because of their involvement in the literary polemics, the stenciled magazines shortly determined the literary life to a high degree. However, partly due to their complex history and short life span, a systematic investigation of this phenomenon has not yet been conducted. Nevertheless, the underground- magazines of the “stenciled revolution” are in various ways relevant to a renewed literary history, as they explore both the literary-critical and the creative-literary boundaries of the traditional contrast between literature and non-literature. In this article, I focus on one of the most creative-literary oriented of these Flemish stenciled magazines, namely *daele* (1966-1968), to gain an insight into the identity of the “stenciled revolution”.

1. DE VIEZE VLAAMSE CONTESTATIE

Onder de dramatische kop “Nederlandse TV werd misbruikt voor vieze Vlaamse contestatie” protesteerde M. Ruys in de weekendeditie van *De Standaard* (11-12 april 1970) tegen het televisieoptreden van de jonge Julien Weverbergh. Weverbergh verdedigde in het betreffende interview de vrijheid van de Vlaamse kunstenaar, die volgens hem op dat moment zo goed als onbestaande is. Aanleiding tot zijn aanklacht was de inbeslagname van een aantal exemplaren van het tijdschrift *Gandalf* in de Brusselse boekhandel van zijn vriend Herman J. Claeys. Weverbergh riep de aanwezige “Nederlandse intelligentsia” op om een protesttelegram te sturen en zich solidair te verklaren met de protesterende “Vlaamse intelligentsia”.

Volgens Ruys deed Weverbergh niet meer dan “voor het miljoenenpubliek van de tv” een nummertje opvoeren. België wordt afgeschilderd als politiestaat, en een van de aanwezigen doet nog wat olie op het vuur: “Er is thans een vrachtwagen met vier- tot vijfduizend nummers van *Gandalf* op weg naar Bel-

gië, waar de nummers zullen worden uitgedeeld aan scholieren van het lager en het middelbaar onderwijs. Wij dagen de Belgische politie uit om die wagen in beslag te nemen”. Dat sommige linkse “individu’s” het pornografische *Gandalf* onder het mom van de ideologische vrijheid menen te mogen uitdelen aan scholieren gaat er bij Ruys niet in. “Het zaad dat zo kwistig op zijn kleverige bladzijden ter sprake komt, is zeker niet het geestelijke zaad dat Mao en Marcuse uitstrooien,” aldus Ruys. Maar dat een Weverbergh in Nederland doorgaat als representatief voor Vlaanderen, doet voor hem de deur dicht. “Wij zullen ze niet verhinderen hun boekwinkeltjes open te houden [...]. Wij zullen ze niet verbieden hun gestencilde en andere blaadjes uit te geven. De vrijheid van mening en uitdrukking is eerbiedwaardig. Maar dat men ophoude sommige individu’s au sérieux te nemen als maatschappij-hervormers”.

Deze heftige reactie van de heer Ruys is exemplarisch voor het literaire klimaat in Vlaanderen in de late jaren zestig, wanneer de zogenoemde “vieze Vlaamse contestatie” op haar hoogtepunt is.

Reeds aan het begin van de *swinging sixties* opent een kleine, maar bijzonder energieke groep jonge Vlaamse schrijvers het vuur op de heersende literaire orde. Verenigd in een aantal kleine gestencilde undergroundtijdschriften, die door een handvol medewerkers in kleine oplage verspreid werden, zocht de “gestencilde revolutie” naar literair-kritische en creatief-literaire alternatieven. Door de – voor Vlaamse standaarden – buitengewoon radicale agressiviteit die ze daarbij tentoonspreidden, trokken ze op korte tijd enorm veel aandacht en duurde het niet lang voordat ze de toenmalige literaire polemieken voor een groot stuk zouden bepalen.

De complexe geschiedenis en de korte levensduur van deze gestencilde tijdschriften hebben ertoe bijgedragen dat een systematisch onderzoek van dit opmerkelijke fenomeen tot op heden nooit uitgevoerd is, waardoor literatuurhistorici vaak noodgedwongen bij een aantal schematische en clichématige indrukken blijven (o.a. Brems 2006, Van Boven & Kemperink 2006). Deze bijdrage wil alvast een eerste aanzet geven om deze lacune op te vullen, door een van deze tijdschriften aan een diepgaander onderzoek te onderwerpen. De keuze viel daarbij op het gestencilde tijdschrift *daele* (1966-1968), waarin de polemiek hoofdzakelijk bepaald wordt door het maatschappelijke en minder de nadruk gelegd wordt op het literair-kritische, in tegenstelling tot bijvoorbeeld *Bok* (1963-1964) of *Mep* (1965-1968).

2. DAELE

Daele profileerde zich in 1966 als een anarchistisch eenmantijdschrift onder leiding van Jan Emiel Daele, maar in de praktijk werd het tijdschrift grotendeels gedragen door het duo Daele – Claeys. Daele stond hoofdzakelijk in voor

Het tijdschrift *daele* is naar eigen zeggen ontsproten aan de behoefte om vrij te kunnen zijn, en te ontsnappen aan de institutionele controle van het literaire middenveld. Deze premissen in acht genomen, is *the medium* onweerlegbaar *part of the message*. Het stencilen van tijdschriften met een stencilmachine was een tijdrovende, en relatief geldverslindende bezigheid² die daarentegen wel volledig in eigen beheer kon geschieden.

De onvermijdelijke nadelen van het stencilen waren tegelijk de grote voordelen: de lage productiecapaciteit (hooguit een paar honderd nummers per exemplaar) en de manuele samenstelling verhoogden de originaliteit en exclusiviteit van de nummers.³ Hoewel de handmatige samenstelling bijvoorbeeld vaak aan de oorzaak lag van editoriale foutjes zoals het verwisselen of vergeten van bladzijden, bood deze werkwijze wel de gelegenheid tot het bijnieten van originele schetsen, genummerde speelkaarten e.d. Geen mooier instrument dan een stencilmachine dus om jezelf op dat moment in de literaire marge te situeren.

De spil van *daele* was, zoals gezegd, Jan Emiel Daele, die niet alleen stichter, hoofdredacteur en producent was, maar ook de meeste bijdragen leverde. Het gros van de *daele*-nummers lijkt in de eerste plaats een forum voor zijn eigen literaire experiment met zowel proza als poëzie, waarbij hij geregeld de grenzen tussen literatuur en andere kunsten verkent. In Herman J. Claeys vond hij een trouwe bondgenoot, die zich meer bezighield met de maatschappelijke functie van literatuur, gedreven door het anarchistische en linkse gedachtegoed. Zijn talrijke bijdragen zijn heel divers, gaande van poëticareflectie tot interviews, van zijn absurde Anti-krant (cf. infra) tot reclame (voor de Nederlandse Provobeweging en voor het Vlaamse Provotijdschrift REVO), maar zijn altijd politiek getint.

In de groep losse medewerkers die het duo rond zich wist te scharen, bevinden zich veel auteurs die ook opduiken in de toenmalige reeksen die experimenteel proza publiceren. Een aantal van deze auteurs vinden we terug in o.m. de Literaire Reuzenpocketreeks van De Bezige Bij (bv. Gust Gils, Julien Weverbergh), een aantal in de reeks Nieuwe Nijgh boeken bij Nijgh en Van Ditmar (René Gysen, Paul De Wispelaere, Willy Roggeman, Pierre H. Dubois, Daniël Robberechts, Julien Weverbergh) en anderen in de Vijfde Meridiaanreeks die Weverbergh in diezelfde periode bij Manteau mag uitbouwen (Mar-

² Jan Emiel Daele moest zelf een stencilmachine kopen, wat de theoretisch lage productiekosten van stencilen snel de hoogte indreef (Weverbergh 1994: 269). Een gestencild blad kon bovendien niet op overheidssteun rekenen, in tegenstelling tot gedrukte tijdschriften zoals bijvoorbeeld de gele *Yang*, dat behoorlijk gesubsidieerd werd (*daele* 1967: 13; p. 71). In zijn brieven (bron AMVC) heeft Daele het dan ook vaak over financiële moeilijkheden. De *daele*-lezers worden meer dan eens aangespoord om hun abonnement te betalen of te verlengen omdat de fondsen uitgeput zijn.

³ Volgens Weverbergh (1994: 270) liet Daele zich inspireren door *Happeningnews* van Panamarenko uit 1963, waarvan elk nummer naar de vorm uniek was.

cel Van Maele, Peter Andriessse, Hans Plomp, Herman J. Claeys, Jan Emiel Daele, Herwig Leus, Daniël Robberechts, Julien Weverbergh).

Het is opvallend dat het eerste ‘manifest’ in *daele* eerder een antwoord biedt op de vraag waarom het tijdschrift er gekomen is, dan sterk programmatisch uit de hoek te komen. *Daele* wil op het eerste gezicht geen polemieek voeren, en is in de eerste plaats een ‘literair-kreatief’ tijdschrift dat zich vanaf het derde nummer hoofdzakelijk richt op proza, al bevat het veel poëzie en soms een interview of toneelstuk. Wat wel onthuld wordt in het manifest, is dat *daele* bestemd is als een spiegel van de tijd (tijd-schrift), gericht op de actualiteit van de jaren zestig. Dat uit zich vooral in de thematiek, die sterk op de toenmalige context gericht is.

Pas in het dertiende nummer wordt geëxpliciteerd dat het klimaat in *daele* er een is van “anti-taboe, anti-militarisme, anti-massifikatie, anti-godsdienstigheid, pro zelfexploratie, persoonlijk contact, individualisme, een sfeer van vrijheid, eerlijkheid, openhartigheid” (*daele* 1967: 13, p.4). De moderne consumptiemaatschappij wordt doorgaans ervaren als een vijandige omgeving, wat zich uit in de keuze voor materialen en objecten. Het spel met reclameslogans en krantenkoppen is een standaard gegeven in de vele collages van Jan Emiel Daele. De combinatie van beide, vaak verlucht met licht pornografisch fotomateriaal, resulteert in een zeer cynische evaluatie van de actualiteit, waar geen of nauwelijks plaats is voor het individu. Elders noemt Daele het menselijk milieu “door de daagse sleur en slenter en [...] door zovele factoren bijna onleefbaar geworden” (*daele* 1967: 13, p. 76), waardoor de individuele persoonlijkheid minder belangrijk wordt. “Elk individualiteitsproces werkt nochtans de persoonlijke en menselijke aliënatie niét in de hand, wanneer de individuen over voldoende persoonlijkheid en zelf-bewustzijn beschikken. Zo kan immers een sfeer van vrijheid én persoonlijk contact ontstaan, zonder zichzelf te verliezen, hoe meer men zichzelf blootgeeft, hoe minder men aan zichzelf ontsnapt, tot op het naakte bot” (ibid). Ook in veel prozafragmenten, zoals “Het Geluid: een suite in vier bewegingen” van Herman J. Claeys of “julie en IK” van Jan Emiel Daele, staat de verhouding van het individu tegenover zijn omgeving centraal.

De massificatie van de samenleving kan enkel resulteren in een *New Babylon* of *Brave New World*, waarbij het alternatief naar het utopische neigt: in de ideale wereld kan het creatieve individu volledig naar zijn eigen wensen en verlangens leven, een idee dat regelmatig terugkomt in Daele’s proza. Dit idealistische wereldbeeld draagt echter al de kiemen van het echec in zich: het verlangen om met de maatschappelijke normen te breken, hangt samen met het besef van de praktische onuitvoerbaarheid van de voorgestane utopische denkbeelden. Jan Emiel Daele realiseert zich luidop dat er compromissen moeten gesloten worden omdat er brood op de tafel moet komen.

De waardering van de individualiteit gaat hand in hand met de verwerping van het gezag van leger en staat. Zo vind je in een van de eerste *daeles* een propagandaposter met de slogan “Weg met het leger”, en komt de problematiek ook ter sprake in het proza en de poëzie van bijvoorbeeld Daniël Van Hecke (*daele* 1967: 11/12, p. 93) en Johny Laporte (*daele* 1968: 15/16, p. 11-12).

Algemeen spreekt uit de bijdragen van *daele*-auteurs een zeer kritische houding ten opzichte van de samenleving. Hedwig Speliers bijvoorbeeld hekelt de discrepantie tussen de technologische vooruitgang en de sociale achteruitgang:

Die blanke heeft technisch
veel bereikt —
hij heeft dingen gecreëerd
als
televisieapparaten,
wasmachines,
auto's,
bommen,
raketten.
Terwijl hij dit alles maakte
is hij iets anders kwijtgeraakt,
en dat is
de liefde voor de mens. (*daele* 1967: 11/12, p. 113)

Eddy van Vliet heeft het in “Een avondje t.v.” (*daele* 1968: 18, p. 11) dan weer over de gewenning die optreedt bij de vele vormen van geweld die op televisie te zien zijn.

Het anti-militarisme komt in *daele* voornamelijk aan bod in de poëzie. Het dubbelnummer van de tweede jaargang staat vol met zulke “gehangageerde” gedichten, waarin auteurs als Leopold M. Van den Brande en Wim Hazeu protesteren tegen de wantoestanden in de internationale politieke sfeer. Het racisme en de discriminatie van zwarten in de Verenigde Staten, de oorlog in Vietnam, het gebruik van massavernietigingswapens zijn de centrale thema's. In zijn cyclus “Gedichten”, die Daniël Van Hecke schreef naar aanleiding van de bouw van het nieuwe NATO-hoofdkwartier in Brussel (n.a.v. de terugtrekking van Frankrijk uit de NATO in 1966), heeft hij het over de onzin van oorlog en de zoete verdoving van het meekabbelen in de stroom van het kapitalisme, fascisme, en militarisme.

En als de stem der generaaltjes
plots weer aan 't muiten slaat,
staan wij onwennig in de rij.

En ook wij zullen niet meer weten
of onze geweerloop

naar het Oosten of het Westen
wijst.

Op ons graf zal men lezen:
Onder dit kruis
rusten de laksen:
zij kenden welvaart. (*daele* 1967: 11/12, p. 93)

Ook in Marcel Van Maeles gedichtencyclus “Medgar Evers te Jackson vermoord” spreekt een heftig verzet tegen de rassenhaat en het geweld tegen zwarten in Amerika. Anderzijds publiceert Herman J. Claeys in *daele* een aantal beschouwende bijdragen waarin de link gelegd wordt tussen protestpoëzie en de protestsong (van grote voorbeelden als Bob Dylan en George Brassens), zoals in “Protest-Beat” (*daele* 1966: 1, p. 40-42) en “Pathos en Pathetiek” (*daele* 1968: 14, p. 26-27), die Vietnampoëzie prijzen als het grootste succes in het genre. De Tweede Wereldoorlog is nooit ver weg: o.a. in “Brief aan mijn broer” (*daele* 1965: 4, p. 34-36), “Memento” (*daele* 1966: 4, p. 32-33) van Herwig Leus en in “Gedicht” (*daele* 1968: 15/16, p. y) van Ben Cami koppelen de auteurs de huidige situatie aan de Tweede Wereldoorlog en betreuren dat de mens niet leert uit het verleden.

Het proza in *daele* wordt dan weer gedomineerd door de scherpe afwijzing van godsdienstigheid en meerbepaald van het Roomse katholieke geloof. Katholieke gebeden en frasen uit de eucharistie worden integraal afgedrukt zonder verdere uitleg, en in de collages, knipsels, tekeningen, etc. wordt duchtig gespot met de Roomse kerk, getuige bijvoorbeeld de “Glimlachende heilige met relikwie tussen het behang”, een afbeelding van een heilige tussen twee flarden behangpapier waarop een stukje geruite stof geniet is (*daele* 1967: 9). In “De prediker”, een kinderlijke tekening van een priester met een hakenkruis in de hand (*daele* 1967: 10), wordt de kerk verbonden met het fascisme. Anti-religiositeit wordt dus bijna per definitie verbonden met seksualiteit en taboedoorbreking, net zoals in de prozafragmenten. Jan Emiel Daele spant hier de kroon: in “jullie en IK” komen o.a. seks buiten het huwelijk, de verwerping van huwelijk en gezin aan bod, en in “Verloren Nachtboekbladen” overspel, homoseksualiteit, prostitutie, orgieën; een enkele keer staat zelfs pedofilie centraal, in “De Speeltuin”, een kortverhaal van Peter Andriessse.

Herman J. Claeys gooit het over een andere boeg: via het genre ‘society fiction’, dat hij omschrijft als “een produkt van de zuiverste verbeelding, maar dan een verbeelding die mettertijd door de werkelijkheid achterhaald kan worden, een schepping van situaties die in een toekomstige maatschappij mogelijk, denkbaar of vanzelfsprekend kunnen zijn, maar geprojecteerd in onze huidige samenleving volledig absurd zijn” (*daele* 1966: 13, p. 80) ironiseert hij in de Anti-krant niet alleen de godsdienst en zeden in de maatschappij, maar

ook “maatschappelijke voorziening, wetgeving, staatsbestel, filozofie, psychologie, omgangsvormen”. De korte kritische stukjes waarin bijvoorbeeld de christelijke doop als absurd ritueel in twijfel wordt getrokken (*daele* 1966: 3, p. 76-78) willen de lezer met een schok tot inzicht brengen: “[m]et behulp van het medium society fiction roept de schrijver een maatschappij voor de geest, die ofwel beter is dan de onze, zodat de lezer die eventueel gaat nastreven, ofwel zodanig veel slechter – ik denk aan Orwells 1984, aan Alphaville, aan Brave New World – dat de lezer zich tegen een evolutie in die zin gaat verzetten. [...] Het geprovozeerd-zijn van de lezer is de barometer van zijn geïntegreerd-zijn in de huidige maatschappij” (*daele* 1967: 13, p. 81). Met “De Penisgroet”, een kort stukje uit de Anti-krant waarin Claeys voorstelt om de traditionele handdruk te vervangen door elkaar in het kruis te grijpen, veroorzaakte hij naar eigen zeggen “een psychologische kortsluiting” bij het verkeerde publiek. Naar aanleiding van dit ‘pornografische’ stuk werd in oktober 1967 een reeks huiszoekingen uitgevoerd bij Claeys en Daele. Tijdens deze “culturele razzia” (*daele* 1967: 13, p. 4) werden niet alleen alle aanwezige exemplaren van het tijdschrift, maar ook allerlei ongepubliceerde manuscripten, boeken, dagboeken en andere persoonlijke zaken in beslag genomen.

Het was niet de eerste keer dat *daele* in aanraking kwam met censuur: al in het derde nummer wordt gewag gemaakt van een overijverige postbeambte die de eerste nummers van *daele* aan het gerecht bezorgde. Aanstootgevend waren dit keer de zeventiende-eeuwse priapeën of erotische gedichten die Ernst van Altena uit het Frans vertaalde.⁴ In het zevende nummer, dat speciale aandacht schenkt aan kunstenaar Dees de Bruyne, wordt censuur expliciet verbonden met de katholieke kerk, en noemt Daele het boycotten van diens werk “weer eens een typisch voorbeeld van de alomgeprezen heilige Vlaamsche geest die hier al eeuwen woedt en kankert en elke werkelijk vrije expressie uitschakelt” (*daele* 1967: 7, p. d). Het laatste dubbelnummer van de tweede jaargang verschijnt met een groen kaft waar enkel het woord “sabotage” op vermeld staat, omdat de drukker volgens Jan Emiel Daele het originele kaft heeft doen verdwijnen (*daele* 1967: 11/12).

Het dertiende “Noodnummer”, dat volgt op de huiszoekingen n.a.v. “De Penisgroet”, groepeerd schrijversreacties en steunbetuigingen uit diverse hoeken. Zelfs wanneer schrijvers zich niet kunnen verzoenen met de strekking van *daele*, staan ze alsnog op de barricade voor de vrijheid van pers en meningsuiting. Het “Noodnummer” bevat ook een nieuw en veel explicieter manifest, waarin de kern van de poëtica in duidelijke en harde taal uiteengezet wordt (cf. supra).

⁴ Volgens Van Gorp (2007: 374) kende het genre, dat uit de klassieke oudheid stamt, in de Franse zestiende en zeventiende eeuw een opvallend succes, waarbij “de blasfemische en pornografische inslag een religie- en maatschappijkritisch moment inhielden”.

Na de huiszoekingen vindt er een opmerkelijke verharding van de standpunten plaats en wordt de toon in *daele* veel grimmiger: waar de katholieke suprematie eerst al een kanker genoemd werd (cf. supra), wordt nu gesproken van neofascisme, een neofascistische zuivering (*daele* 1967: 13, p. 4) en “Big brother is watching you” (*daele* 1967: 13, p. 52). De aantijgingen zijn niet alleen veel talrijker, maar krijgen vanaf nu ook een overwegend essayistische uitwerking, terwijl ze vroeger eerder in knipsels en collages voorkwamen. In de weinig omvangrijke derde jaargang van *daele* is er meer ruimte voor reacties, essays en worden twee rubrieken geïntroduceerd: enerzijds de boekenrubriek “Gesignaleerd”, waarin o.a. René Gysen boeken recenseert die aanleunen bij de opvattingen van *daele*, en anderzijds een lijvige internationale censuurkalender, waarin de buitenlandse berichtgeving over censuur verzameld wordt. De *daele*-nummers van de laatste jaargang tellen steeds minder bladzijden, tot het tijdschrift met het meer politiek gerichte gestencilde tijdschrift *Mep* (1965-1968) versmelt tot *Totems*.

Volgens Julien Weverbergh had Daele vanaf 1967 nog maar weinig zin om zijn blad voort te zetten. In zijn dagboeken die hij aan Weverbergh in bewaring gaf, noteert hij: “In feite heb ik in ‘daele’ niet zo veel zin meer, maar ik hou het nog een tijdje op gang, omdat Julien [Weverbergh] plannen heeft voor de ‘5de Meridiaan’. Veel van deze auteurs hebben in ‘daele’ gepubliceerd en misschien wordt het het tijdschrift van deze uitgeverij. (22.08.67)” (Weverbergh 1994: 275). Het tijdschrift sleepte zich alleen voort met het oog op een fusie met *Mep*, wat zou resulteren in een gedrukt blad dat Weverbergh bij uitgeverij Manteau zou onderbrengen. “Materieel en praktisch zou het ons minder werk vragen. En we houden onze gestencilde blaadjes zolang boven water tot het bij Manteau kan (22.08.67)” (ibid), zegt Daele over de samensmelting. Ondanks Manteaus weigerachtige houding werd het tweemaandelijks tijdschrift *Totems* opgericht, maar het vet was op dat ogenblik al van de soep: “De acht nummers zijn nooit echt van de grond gekomen, omdat er na de gestencilde revolutie door ons niets nieuws meer te vertellen was, goed betalende bladen om de stukken van de redacteurs en potentiële medewerkers te springen zaten en de punch er bij de tijdschriftmakers uit was. Tenslotte liep door de onverschilligheid van Angèle [Manteau] de distributie door Manteau volkomen in het honderd. Wij hadden er kortom geen zin meer in” (Weverbergh 1994: 276).

3. HET “ANDERE”

De experimentele component van *daele* ligt op twee niveaus; allereerst heerst er een modernistische tendens in de prozafragmenten, waar losser wordt omgesprongen met de conventies van het romangenre. In “Logboek aan Wal”

maakt Jan Emiel Daele bijvoorbeeld gebruik van de *spontaneous prose*-techniek van Jack Kerouac, waarin de schrijver zijn gedachten en gevoelens zonder plan of revisie neerschrijft om de onmiddellijkheid van de ervaring te evenaren (Encyclopaedia Britannica 2010). “Logboek aan Wal” is een aaneenschakeling van reisverhaaltjes en korte reflecties over literatuur en kunst, waarbij de nadruk sterk op het structurele valt. Daele beschrijft de opbouw in zijn tekst als “een volkomen natuurlijk uit mijzelf gevloede en vloeiende structuur” en “laat deze structuur zichzelf ongeremd uitschrijven” (*daele* 1967: 9, p. 27). Het inlassen van lyrische en essayistische passages of gedachtestromen is op zich natuurlijk niet nieuw (Brems 2006: 190), maar volgens Brems kunnen deze technieken vanaf het begin van de jaren zestig duiden op “een fundamentele twijfel aan de mogelijkheid van literatuur om de werkelijkheid, zij het die van de waarneming, van gevoelens of van ideeën, weer te geven” (*ibid*). Dat lijkt in “Logboek aan Wal” van toepassing te zijn, aangezien het verhoogde vormbewustzijn samengaat met een problematisering van de bestaanservaring.

Daarnaast focust een deel van de *daele*-poëzie zich op het experiment met de taal. De poëzie van Marcel Van Maele vertoont bijvoorbeeld de invloed van jazz. Van Maele was gefascineerd door moderne muziek en vertaalde het jazzfenomeen in portmanteau woorden (Paul van Aken 1979, 271), wat resulteerde in “taal-revolutionaire” poëzie die Paul de Vree ooit omschreef als een “stroom van taal-lava” (De Vree 1965).

Dit is maar een begin, een zinspin spint barenspijn bij de geboorte van een nieuw idee zoals

olifantensnuiterskruid
rozenpudding

iets wat we ooit zagen en nu zweeft.

Zweef doodeenvoudig mee zweven zoals de meeuwen zoals gij en ik als we samenkomen om te zwijgen en te luisteren naar de bosjesmannen naakt en hun giftige pijlen naar de zingende bloemen rozenpuddinggeur (*daele* 1966: 4, p. 5-6).

Ook René Gysen experimenteert met hedendaagse muziek en woorden- en gedachtestromen in zijn prozastuk “De Blauwe Noot”: “[I]k blaas de blauwe noot [op zijn saxofoon], wat denken ze wel, dat ik meserole rol om het hele lokaal, de hele ruimte, alle harten pili-pili-vol-pili-huana-blow-bang, man, ik adem marihuana” (*daele* 1966: 4, p. 31).

4. CONCLUSIE

Tot besluit wil ik graag terugkeren naar het begin: het gestencilde tijdschrift *daele* kadert duidelijk in de “vieze Vlaamse contestatie”-golf uit de jaren zestig. De actualiteit van de jaren zestig wordt gekristalliseerd in een aantal typische thema’s, zoals de verwerping van de ethische norm en van allerlei vormen van autoriteit, en wordt specifiek Vlaams gedefinieerd via het katholicisme. Naast het doorbreken van de klassieke ‘vieze’ taboes, probeert *daele* toch ook zijn lokale literaire en maatschappelijke context te overstijgen door een forum te bieden voor het experiment met proza en poëzie, waarbij het de deur openzet voor de internationale actualiteit. Wat de erfenis van de gestencilde Vlaamse tijdschriften als *daele* vandaag nog inhoudt, zal verder en diepgaander onderzoek nog moeten uitwijzen. Met deze bijdrage is daartoe alvast een bescheiden start genomen.

BIBLIOGRAFIE

- AKEN, P. van. 1979. *Letterwijs, letterwijzer: een overzicht van de Nederlandse literatuur*. Brussel: Manteau.
- ANDRIESSE, P. 1966. “De Speeltuin”. In: *daele* 2, p. 76-84.
- BOVEN, E. van & KEMPERINK, M. 2006. *Literatuur van de moderne tijd: Nederlandse en Vlaamse letterkunde in de negentiende en twintigste eeuw*. Bussum: Coutinho.
- BREMS, H. 2006. *Altijd weer vogels die nesten beginnen: geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005*. Amsterdam: Bakker.
- CAMI, B. 1968. “Gedicht”. In: *daele* 15/16, p. y.
- CLAEYS, H. J. 1966. “Protest-Beat”. In: *daele* 1, p. 40-41.
 1966. “Het Geluid: een suite in vier bewegingen”. In: *daele* 3, p. 31-65.
 1966. “Uit de Anti-krant”. In: *daele* 3, p. 76-78.
 1967. “De Penisgroet”. In: *daele* 10, p. 57-58.
 1967. “‘De Penisgroet’ en Society Fiction”. In: *daele* 13, p. 79-82.
 1968. “Pathos en Pathetiek”. In: *daele* 14, p. 26-27.
- DAELE, J.E. 1966. “jullie en IK”. In: *daele* 1, p. 3-34.
 1966. “Verloren Nachtboekbladen”. In: *daele* 3, p. 3-30.
 1967. “Dees De Bruyne out & in”. In: *daele* 7, p. a-d.
 1967. “Logboek aan Wal.” In: *daele* 9: 5-28.
 1967. “Sabotage”. In: *daele* 11/12, p. 2.
 1967. “Maandag 2 oktober [Manifest 2]”. In: *daele* 13, p.4.
 1967. “De Penisgroet – een recensie”. In: *daele* 13, p. 76-78.
- BROUWERS, J. 2000. “Voor de soep. Een bloemlezing uit het journalistieke werk”. In: *Brouwers in Brussel 1964-1976*. (red. Debergh, G.), Brussel: VUBPress & Demian, p. 129-160.
- ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. 2010. “Beat movement”. *Encyclopædia Britannica Online*. Web. 31 mei 2010 <<http://search.eb.com/eb/article-9013954>>.

- ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. 2010. "Kerouac, Jack". *Encyclopædia Britannica Online*. Web. 7 juni 2010 <<http://search.eb.com/eb/article-278952>>.
- GYSEN, R. 1966. "De Blauwe Noot." In: *daele* 4: p. 28-31.
- HECKE, D. Van. 1967. "Gedichten". In: *daele* 11/12, p. 87-93.
- LAPORTE, J. 1968. "Gedichten". In: *daele* 15/16, p. 11-12.
- LEUS, H. 1965. "Brief aan mijn broer". In: *daele* 4, p. 34-36.
- LEUS, H. 1966. "Memento". In: *daele* 4, p. 32-33.
- MAELE, M. Van. 1966. "Pamflet 1. Poëtische nota's over het bewustzijn". In: *daele* 4, p. 4-9.
1967. "Medgar Evers te Jackson vermoord". In: *daele* 11/12, p. 102-104.
- "Manifest 1". 1966. In *daele* 1, p.1.
- SPELIERS, H. 1967. "Zwart, baby, diep diep zwart". In: *daele* 11/12, p. 113-114.
- VAN GORP, H., DELABASTITA, D., GHESQUIÈRE, R. 2007. *Lexicon van literaire termen*. Mechelen: Wolters Plantyn.
- VLIET, E. van. 1968. "Een avondje t.v.". In: *daele* 18, p. 11.
- VREE, P. de. 1965. *Vlaamse avant-garde (1921-1964)*. Oudenaarde: Sanderus.
- WEVERBERGH 1967. "V.A.R.A. – Tijdschriftenkroniek – oktober 1967. Tirade, "daele", Gele Yang, Internationale Spectator". In: *daele* 13, p. 68-72.
1994. *De Voorwerpen*. Antwerpen: Houtekiet/ Baarn: De Prom.
2005. *Weverbergh '30-'70: herinneringen van een letterkundig omnivoor*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- WILLEMS, L. 1967. "Vandalen bij Daele". In: *daele* 13, p. 52-54.